

Тому за цих кризових умов необхідно забезпечувати творчий синтез науки та релігії, оскільки відповіді можуть критися в архаїчних концептуальних уявленнях, що зберігалися тисячоліттями в релігійних переказах.

Георгій Щокін

Актуальним для сучасної гуманітарної науки є використання міжнародного досвіду щодо інтеграції християнської теології і релігієзнавства до теоретико-методологічних концептів філософії, історії, соціології і психології. Як показує практика, не всі світські науковці, державні керманічі, політики, управлінці, політологи і журналісти обізнані в питаннях релігії, теології, релігієзнавства, догматики, канонічного права, історії церкви і конструктивного державно-церковного діалогу. І це є нагальною проблемою у розвитку сучасної гуманітарної науки.

Враховуючи історичний період минулого, вважаємо також, що необхідною є актуалізація серед студентів і науковців знань про релігію, теологію, духовну культуру, зокрема для покращення їх обізнаності в питаннях теологічного мислення і методологічних навичок з аналізування релігійних

явищ. Важливим є залучення іноземних фахівців для обміну позитивним досвідом інтеграції християнської теології і релігієзнавства до реальних проблем науки і суспільного розвитку. Необхідним є й підвищення обізнаності населення у сфері релігійного життя, що сприятиме духовній і культурній трансформації та ефективному використанню сучасної християнської теологічної науки і релігієзнавства з метою об'єднання зусиль науковців і громадськості у справі національно-духовного відродження України.

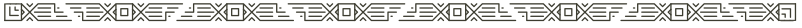
Проблемам конструктивного діалогу християнської теології, релігієзнавства, філософії, державного управління і культурології протягом тривалого часу приділяють значну увагу українські та зарубіжні науковці. Серед відомих вчених, які вивчають ці питання, доречно зазначити таких: А. Баумейстера, В. Бондаренка, К. Говоруна, Я. Грицака, А. Денисенка, В. Єленського, С. Здіюрука, Ю. Кальниша, Г. Коваленка, І. Козловського, В. Курили, В. Лубського, М. Лубської, М. Мариновича, Р. Небожука, В. Пасічника, П. Прибутька, О. Рафальського, Ю. Решетнікова, Є. Харьковщенко, Г. Христокіна, В. Хромця, Ю. Чорноморця, В. Шмалія, В. Шалляра, А. Шишкова, Г. Щокіна, М. Юрія, П. Яроцького. Незважаючи на різноплановість наукових підходів до дослідження цієї теми, поглиблення потребують теоретико-методо-

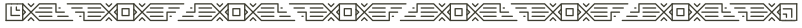
Анатолій Колодний,
релігієзнавець, президент Української Асоціації
релігієзнавців

Віктор Єленський,
релігієзнавець, голова Державної служби етнополітики
і свободи совісті

Георгій Щокін,
релігієзнавець, управлінець, психолог
і соціолог

логічні положення християнської теології і релігієзнавства, що стосуються питань осмислення реальних викликів духовного буття глобального людства.

Загальна історія української церкви та її взаємини з державою в період демократичного розвитку України розглядалися у багатьох працях відомих українських релігієзнавців, таких як А. Колоний, О. Саган, Л. Филипovich.

Сучасне академічне релігієзнавство і християнська теологія дають можливість вченим глибше осмислити релігійний досвід людства, зрозуміти культуру, цінності, духовні витoki політичних доктрин, розширити горизонти сучасних знань про релігійну філософію, історію церкви, а також навчитися розпізнавати ідеологічні маніпуляції тих, хто використовує сакральне знання релігії для досягнення власних політичних цілей і управління. У світовій історії багато відомих релігієзнавців, соціологів, філософів, психологів і теологів, які багато в чому визначили основні наукові напрями сучасної гуманітарної науки: Макс Вебер (1864–1920) – німецький соціолог, філософ, історик, політичний економіст; Микола Бердяєв (1874–1948) – російський філософ, публіцист; Карл Густав Юнг (1875–1961) – швейцарський психіатр та філософ; Лев Шестов (1866–1938) – російський філософ-екзистенціаліст, літератор і істо-

рик; Мірча Еліаде (1907–1986) – румунський релігієзнавець, письменник та філософ; Питирим Сорокін (1889–1968) – російсько-американський соціолог та культуролог; Христос Яннарас (1935–2024) – грецький православний філософ, теолог, релігієзнавець і політолог; Ганс Кюнг (1928–2021) – швейцарський теолог, католицький священник і письменник; Юрген Мольтман (1926–2024) – німецький протестантський богослов.

На нашу думку, неупереджене наукове осмислення християнської теології і історії українського православ'я є можливим тільки у межах вільної академічної науки за допомогою таких дисциплін, як релігієзнавство, філософія і культурологія. З огляду на це, у структурі релігієзнавства більшість вчених виділяють такі системи: філософію, історію, соціологію і психологію релігії. Релігієзнавство і теологія вивчають природний світ і людство, матеріальні, духовні і соціальні складові суспільного життя. На сьогодні в наукових дослідженнях все меншою стає різниця між теологічним і релігієзнавчим підходами. Науковці розглядають релігію як сферу духовного життя людини і як певний спосіб духовно-практичного освоєння суспільством багатоманітного світу політики і культури. “Релігія містить у собі можливості для духовно-практичного і суто духовного освоєння людиною будь-якої сфери її життєдіяльності” [25, с. 7].

Релігієзнавство вивчає не лише історію виникнення, становлення і розвитку релігій, структурні особливості духовного життя людства, а й багатоманітні теологічні вчення різних релігій. В нашому дослідженні увага зосереджена на християнській теології. У сучасному науковому співтоваристві терміни “богослов’я” і “теологія”, як правило, виступають як взаємозамінні. У результаті християнську теологію важливо розглядати як науку, що може відповісти на актуальні питання сучасності. Термін “теологія” включає духовне розуміння християнської містики і теоретико-когнітивне сприйняття реального світу. Християнство, засвоївши античні терміни “теологія” або “богослов’я”, знайшло в них адекватний засіб вираження свого церковного віровчення про Бога, людину, церкву і світ. Безумовно, антична думка набагато раніше використовувала ці терміни, вважаючи теологією (богослов’ям) опис спадщини давніх поетів, які у міфологічній формі розповідали про народження й життя язичницьких богів.

Від моменту сприйняття та засвоєння християнською думкою язичницького поняття *theologia* і дотепер відбувається постійне переосмислення теології (богослов’я) як явища духовного (богослужіння, молитва, пізнання Бога) та теоретико-когнітивного (наукові дисципліни). Звідси деякі до-

слідники штучно виокремлюють термін “богослов’я” і розуміють під ним православну духовну практику (аскетику), яка веде до спілкування з Богом, а також поняття “теологія” – як інтелектуальне явище католицьких середньовічних університетів, де її розглядали через призму аристотелівських визначень як особливого причинно-наслідкового знання про божественне, заснованого на загальних законах формальної логіки. Незважаючи на ці історичні та конфесійні відмінності у розумінні термінів, більшість дослідників розглядають термін “теологія” та “богослов’я” як синоніми. Їхнє механічне змішання чи пряме використання у сучасному науковому дискурсі не виключає містичної та інтелектуальної складової цілісного богословського знання. “Теологія завжди і всюди є публічною, перетинається з інтересами держави та суспільства. Отже, есхатологічна проблема сучасності є не лише богословською, але й політичною проблемою” [14, с. 237].

Таким чином, християнська теологія (богослов’я) як реальна академічна наука є практичною у всьому світовому науковому просторі. Водночас дискусії про нове розуміння, що таке християнська теологія сьогодні і яке її місце у сучасному університетському просторі, продовжуються. У зв’язку з цим сучасному християнському богослов’ю (теології), враховуючи накопичений у но-

вих умовах двохтисячолітній духовний досвід християнства, необхідно чіткою і зрозумілою мовою адекватно пояснювати сучасному світовому науковому співтовариству проблеми релігійного і суспільного життя, окреслюючи межі та компетенції християнської теології, окреслюючи особливості свого наукового апарату та використаної методології.

Професори, доценти і викладачі кафедри теології та християнської комунікації Міжрегіональної Академії управління персоналом (МАУП) стали не лише теоретиками, а й практиками християнської теології, які у пошуку відповідей на актуальні питання сучасної науки вступили в діалог з представниками світської науки (релігієзнавцями, політологами, державними управлінцями, соціологами, психологами, істориками, журналістами). Особливих результатів у цьому було досягнуто у видавничій діяльності (навчальні посібники, монографії, науково-популярна література), де здійснився оригінальний синтез духовно-практичної та університетської наукової традиції християнства. Такий духовно-інтелектуальний проєкт повною мірою показав відповідність високим науковим вимогам свого інструментарію та методів роботи, а також способів презентації та обговорення в академічній спільноті отриманих результатів [4, с. 62–68].

Наголосимо, що християнський теолог займається систематичним вивченням теологічних (богословських) знань в історії, догматиці, соціальній думці та етиці. До навчальних теологічних дисциплін належать такі: “Догматика”, “Біблійне богослов’я”, “Патрологія”, “Апологетика”, “Моральне богослов’я”, “Еклезіологія”, “Есхатологія”, “Сотеріологія”, “Аскетика”, “Соціальне вчення церкви”, “Сакраментологія”, “Пастирська теологія”, “Християнська екуменічна думка”, “Політична теологія”, “Літургійне богослов’я”, “Гомілетика”, “Місіологія”, “Катехізис” [1; 2; 4].

Розбудова Української демократичної держави потребує нових підходів сучасної гуманітарної науки до історії християнської церкви, релігієзнавства, теології і духовної культури. Сьогодні Україна опинилася в епіцентрі міжнародної політики і глобальної трансформації вселенського православ’я, що значно посилило інтерес релігієзнавців до історії православ’я в Україні. Релігієзнавці наголошують, що українські християнські церкви сьогодення (православні, протестантські і католицькі) є гармонійною складовою суспільної свідомості українського народу. Вони свідомо формують соціальні і духовні норми розвитку глобального світу, відповідно до яких будується система суспільних відносин сучасної людини. Водночас й Українська держава формує свою гумані-

тарну політику щодо християнської церкви і релігій, реалізуючи і захищаючи духовні й релігійні інтереси як окремої людини, так і релігійних громад.

Нині християнська церква в Україні веде активну духовно-просвітницьку, місіонерську та богослужбову діяльність. Українське православ'я будує храми, собори, монастирі і духовно-просвітницькі центри, проводить душпастирську роботу серед військовослужбовців, студентів та віруючих України, чисельність яких збільшується з кожним днем. Наразі Українська православна церква (УПЦ) і Православна церква України (ПЦУ) ведуть всебічну наукову, освітню, благодійну, соціальну та видавничу діяльність. Діяльними виявилися також і християнські теологи, релігієзнавці, церковні історики, які досліджують не лише питання релігійної свідомості, духовної культури, а й вирішують проблеми побудови громадянського суспільства в багатьох сферах сучасної гуманітарної науки. Все це доводить факт взаємодії церкви з державою та громадянським суспільством, що зумовляє необхідність вивчення релігієзнавством не лише історії становлення українського православ'я, релігійної культури України, релігійних історичних традицій, а й механізмів комунікації християнської церкви з наукою, освітою і громадянським суспільством в Україні.

Відомо, що українське православ'я займається теоретичними й практичними науковими проблемами становлення і розвитку соціальної доктрини, актуальними питаннями соціального служіння, освіти і науки. Соціальна доктрина церкви торкається широкого спектра проблем, а саме: участь церкви у суспільно-політичній, культурній, соціальній та міжнародній діяльності; протидія наростанню секулярних цінностей і негативним процесам глобалізації. Важливо зауважити, що останнім часом з'явилося чимало праць релігієзнавців, філософів, світських та церковних істориків, які розкривають окремі етапи новітньої історії християнської церкви в Україні, однак дослідниками детально так і не вивчені механізми комунікаційної парадигми християнства у контексті сучасних викликів процесів глобалізації. У цьому зв'язку є необхідним дослідження фундаментальних праць з християнської теології, релігієзнавства і державного управління.

Доречно підкреслити, що на думку більшості дослідників, громадянське суспільство – це сукупність міжособистісних відносин (релігійних, громадських, економічних, культурних, сімейних, професійних), які висловлюють інтереси незалежних асоціацій громадян, що розвиваються у суспільстві поза межами держави та її структур. Громадянське суспільство – це не лише наявність де-

мократичних інститутів та незалежних асоціацій громадян, а й існування такого історичного, соціального, культурного й релігійного клімату і таких відносин у суспільстві, за яких ці християнські церкви виступають посередниками у відносинах між індивідом та державою.

Той факт, що останнім часом дослідники стали свідками інтеграції християнської теології в суспільну сферу та сучасну науку, є доказом того, що релігія завжди суттєво впливала на економіку, культуру, політику і процеси державного будівництва. Політична ідеологія, механізми державної влади завжди невіддільні від питань трансцендентності, етики, аксіології й вищих смислів, які забезпечує християнська теологія. Але це не означає, що кожна політична влада і окрема держава неодмінно визнають домінування релігії та теології у суспільному просторі. Проте діалог державного управління і християнської теології формують певні межі сучасного наукового дискурсу. Глибоке вивчення проблем державного управління без розуміння сутності релігії практично неможливе. Наука повинна розуміти духовну природу державної влади або як спотворену форму трансцендентності, або як соціальну форму, чи механізм державного управління. Якщо цього не вивчати, то наука не зможе пояснити нерозривний зв'язок історії, теології, культури і політики.

